श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

શ્રી મદ્ભાગવત રસિક કુટુંબ

UG-11.21 - ચતુર્થ સોપાન

स्व धाम प्रस्थान को देखो हो रहे श्री कृष्ण तैयार।
उद्धृत किए उद्धव समक्ष अद्भुत अनमोल उद्गार।।

નારાયણં(ન્) નમસ્કૃત્ય, નરં(ઝ્) ચૈવ નરોત્તમમ્.

દેવીં(મ્) સરસ્વતીં(વઁ) વ્યાસં(ન્), તતો જયમુદીરયેત્.

નામસઙ્કીર્તનં(યઁ) યસ્ય, સર્વપાપપ્રણાશનમ્.

પ્રણામો દુઃખશમનસ્, તં(ન્) નમામિ હરિં(મ્) પરમ્.

શ્રીમદ્ભાગવતમહાપુરાણમ્

એકાદશઃ સ્કન્ધઃ

.. અથૈકવિં(મ્)શોઽધ્યાયઃ ..

શ્રીભગવાનુવાચ

ય એતાન્ મત્પથો હિત્વા, ભક્તિજ્ઞાનક્રિયાત્મકાન્ .

ક્ષુદ્રાન્ કામાં(મ્)શ્ચલૈઃ(ફ્) પ્રાણૈર્-જુષન્તઃ(સ્) સં(મ્)સરન્તિ તે .. ૧..

ભક્તિજ્ઞા + નક્રિયાત્ + મકાન્

સ્વે સ્વેઽધિકારે યા નિષ્ઠા, સ ગુણઃ(ફ્) પરિકીર્તિતઃ .

વિપર્યયસ્તુ દોષઃ(સ્) સ્યા-દુભયોરેષ નિશ્ચયઃ .. ૨..

વિપર્ + યયસ્તુ , દુભયો + રેષ

શુદ્ધ્યશુદ્ધી વિધીયેતે, સમાનેષ્વપિ વસ્તુષુ .

દ્રવ્યસ્ય વિચિકિત્સાર્થં(ઙ્), ગુણદોષૌ શુભાશુભૌ .. ૩..

સમાનેષ્ + વપિ ,વિચિકિત્ + સાર્થં(ઙ્)

ધર્માર્થં(વઁ) વ્યવહારાર્થં(યઁ), યાત્રાર્થમિતિ ચાનઘ .

દર્શિતોઽયં(મ્) મયાઽઽચારો, ધર્મમુંદ્વહતાં(ન્) ધુરમ્ .. ૪..

યાત્રાર્થ + મિતિ, ધર્મમુદ્ + વહતાં(ન્)

ભૂમ્યમ્બ્વગ્ન્યનિલાકાશા, ભૂતાનાં(મ્) પં(ઞ્)ચ ધાતવઃ .

આબ્રહ્મસ્થાવરાદીનાં(મ્), શારીરા આત્મસં(યઁ)યુતાઃ .. ૫..

ભૂમ્યમ્ + બ્વગ્ન્ય + નિલા + કાશા , આબ્રહ્મસ્થા + વરા + દીનાં(મ્)

વેદેન નામરૂપાણિ, વિષમાણિ સમેષ્વપિ .

ધાતુષૂદ્ધવ કલ્પ્યન્તે, એતેષાં(મ્) સ્વાર્થસિદ્ધયે .. ૬..

ધાતુષૂદ્ + ધવ

દેશકાલાદિભાવાનાં(વઁ), વસ્તૂનાં(મ્) મમ સત્તમ .

ગુણદોષૌ વિધીયેતે, નિયમાર્થં(મ્) હિ કર્મણામ્ .. ૭..

દેશકાલા + દિભાવાનાં(વઁ)

અકૃષ્ણસારો દેશાના-મબ્રહ્મણ્યોઽશુચિર્ભવેત્ .

કૃષ્ણસારોઽપ્યસૌવીર-કીકટાસં(મ્)સ્કૃતેરિણમ્ .. ૮..

મબ્રહ્મણ્યોઽ + શુચિર્ + ભવેત્ , કૃષ્ણ + સારોઽપ્ય + સૌવીર

કીકટા + સં(મ્)સ્કૃતે + રિણમ્

કર્મણ્યો ગુણવાન્ કાલો, દ્રવ્યતઃ(સ્) સ્વત એવ વા .

યતો નિવર્તતે કર્મ, સ દોષોઽકર્મકઃ(સ્) સ્મૃતઃ .. ૯..

દોષોઽ + કર્મકઃ(સ્)

દ્રવ્યસ્ય શુદ્ધ્યશુદ્ધી ચ, દ્રવ્યેણ વચનેન ચ .

સં(મ્)સ્કારેણાથ કાલેન, મહત્વાલ્પતયાથવા .. ૧૦..

શુદ્ધ્ય + શુદ્ધી, સં(મ્)સ્કા + રેણાથ , મહત્વાલ્ + પત + યાથવા

શક્ત્યાશક્ત્યાથવા બુદ્ધ્યા, સમૃદ્ધ્યા ચ યદાત્મને .

અઘં(ઙ્) કુર્વન્તિ હિ યથા, દેશાવસ્થાનુસારતઃ .. ૧૧..

શક્ત્યા + શક્ત્યા + થવા, દેશા + વસ્થા + નુસારતઃ

ધાન્યદાર્*વસ્થિત*ન્તૂનાં(મ્), રસતૈજસચર્મણામ્ .

કાલવાય્*વગ્નિમૃત્તોયૈઃ(ફ્), પાર્થિવાનાં(યૂઁ) યુતાયુતૈઃ .. ૧૨..

ધાન્યદાર્ + વસ્થિતન્ + તૂનાં(મ્), રસતૈ + જસચર્ + મણામ્

કાલવાય્ + વગ્નિ + મૃત્તોયૈઃ(ફ્)

અમેધ્ય*લિપ્તં(યૂઁ) *યદ્ યેન, *ગન્ધં(લૂઁ) લેપં(વૂઁ) વ્યપોહતિ .

ભજ*તે પ્રકૃતિં(ન્) *તસ્ય, *તચ્છૌચં(ન્) તાવદિ*ષ્યતે .. ૧૩..

અમેધ્ય + લિપ્તં(યૂઁ)

સ્નાનદાનતપોઽ*વસ્થા- વીર્યસં(મ્)સ્કારકર્મભિઃ .

મત્*સ્મૃત્યા ચાત્મનઃ(શ્) શૌચં(મ્), *શુધ્ધઃ(ખ્) કર્માચરેદ્ દ્વિજઃ .. ૧૪..

સ્ના + નદા + નતપોઽ + વસ્થા, વીર્ય + સં(મ્)સ્કા + રકર્મભિઃ

મન્*ત્રસ્ય ચ પરિ*જ્ઞાનં(ઙ્), કર્મ*શુધ્ધિર્મદર્પણમ્ .

ધર્મઃ(સ્) *સમ્*પદ્યતે *ષડ્ભિ-રધ*ર્મસ્તુ વિપર્યયઃ .. ૧૫..

કર્મશુધ્ધિર્ + મદર્પણમ્

ક્વચિદ્ ગુણોઽપિ દોષઃ(સ્) સ્યાદ્-દોષોઽપિ વિધિના ગુણઃ .

ગુણદોષાર્થનિયમ*સ્ - *તદ્ભિદામેવ બાધતે .. ૧૬..

ગુણ + દોષાર્થ + નિયમસ્ , તદ્ + ભિદા + મેવ

સમાનકર્માચરણં(મ્), પતિતાનાં(ન્) ન પાતકમ્ .

ઔત્પત્તિકો ગુણઃ(સ્) સં(ઙ્)ગો, ન શયાનઃ(ફ્) પ*તત્યધઃ .. ૧૭..

સમા + નકર્મા + ચરણં(મ્)

યતો યતો નિવર્તેત, વિ*મુચ્યેત ત*તસ્તતઃ .

એષ ધર્મો નૃણાં(ઙ્) ક્ષેમઃ(શ્), શોકમોહભયાપહઃ .. ૧૮..

શોકમોહ + ભયાપહઃ

વિષયેષુ ગુણાધ્યાસાત્ - પું(મ્)સઃ(સ્) સં(ઙ્)*ગસ્તતો ભવેત્ .

સં(ઙ્)ગા*ત્તત્ર ભવેત્ કામઃ(ખ્), કામાદેવ કલિર્નૃણામ્ .. ૧૯..

ગુણા + ધ્યાસાત્ , સં(ઙ્)ગાત્ + તત્ર

કલેર્દુર્વિષહઃ(ખ્) ક્રોધસ્- તમસ્તમનુવર્તતે .

તમસા ગ્રસ્યતે પું(મ્)સશ્ - ચેતના વ્યાપિની દ્રુતમ્ .. ૨૦..

કલેર્ + દુર્ + વિષહઃ(ખ્), તમસ્ + તમનુ + વર્તતે

તયા વિરહિતઃ(સ્) સાધો, જન્તુઃ(શ્) શૂન્યાય કલ્પતે .

તતોઽસ્ય સ્વાર્થવિભ્રં(મ્)શો, મૂર્ચ્છિતસ્ય મૃતસ્ય ચ .. ૨૧..

સ્વાર્થ + વિભ્રં(મ્)શો

વિષયાભિનિવેશેન, નાત્માનં(વ્ઁ) વેદ નાપરમ્ .

વૃક્ષજીવિકયા જીવન્, વ્યર્થં(મ્) ભસ્ત્રેવ યઃ(શ્) શ્વસન્ .. ૨૨..

વિષયા + ભિનિવે + શેન , વૃક્ષજી + વિકયા

ફલશ્રુતિરિયં(ન્) નૃણાં(ન્), ન શ્રેયો રોચનં(મ્) પરમ્ .

શ્રેયોવિવક્ષયા પ્રોક્તં(યઁ), યથા ભૈષજ્યરોચનમ્ .. ૨૩..

ફલ + શ્રુતિરિયં(ન્), શ્રેયો + વિવક્ષયા ,

ભૈષજ્ + યરોચનમ્

ઉત્પત્ત્યૈવ હિ કામેષુ, પ્રાણેષુ સ્વજનેષુ ચ .

આસક્તમનસો મર્ત્યા, આત્મનોઽનર્થહેતુષુ .. ૨૪..

ઉત્પત્ + ત્યૈવ, આસક્ત + મનસો,

આત્મનોઽ + નર્થ + હેતુષુ

ન તાનવિદુષઃ(સ્) સ્વાર્થં(મ્), ભ્રામ્યતો વૃજિનાધ્વનિ .

કથં(યઁ) યુઞ્જ્યાત્ પુનસ્તેષુ, તાં(મ્)સ્તમો વિશતો બુધઃ .. ૨૫..

વૃજિના + ધ્વનિ

એવં(વ્ઁ) વ્યવસિતં(ઙ્) કેચિ-દવિજ્ઞાય કુબુદ્ધયઃ .

ફલશ્રુતિં(ઙ્) કુસુમિતાં(ન્), ન વેદજ્ઞા વદન્તિ હિ .. ૨૬..

કામિનઃ(ખ્) કૃપણા લુબ્ધાઃ(ફ્), પુષ્પેષુ ફલબુદ્ધયઃ .

અગ્નિમુગ્ધા ધૂમતાન્તાઃ(સ્) સ્વં(લ્ઁ) લોકં(ન્) ન વિદન્તિ તે .. ૨૭..

ન તે મામં(ઙ્)ગ જાનન્તિ, હૃદિસ્થં(યઁ) ય ઇદં(યઁ) યતઃ .

ઉક્થશસ્ત્રા હ્યસુતૃપો, યથા નીહારચક્ષુષઃ .. ૨૮..

નીહા + રચક્ષુષઃ

તે મે મતમવિજ્ઞાય, પરોક્ષં(વઁ) વિષયાત્મકાઃ .

હિં(મ્)સાયાં(યઁ) યદિ રાગઃ(સ્) સ્યાદ્, યજ્ઞ એવ ન ચોદના .. ૨૯..

મત + મવિજ્ઞાય

હિં(મ્)સાવિહારા હ્યાલબ્ધૈઃ(ફ્), પશુભિઃ(સ્) સ્વસુખેચ્છયા .

યજન્તે દેવતા યજ્ઞૈઃ(ફ્), પિતૃભૂતપતીન્ ખલાઃ .. ૩૦..

સ્વસુખેચ્ + છયા, પિતૃભૂ + તપતીન્

સ્વપ્નોપમમમું(લઁ) લોક - મસન્તં(મ્) શ્રવણપ્રિયમ્ .

આશિષો હૃદિ સં(ઙ્)કલ્પ્ય, ત્યજન્ત્યર્થાન્ યથા વણિક્ .. ૩૧..

સ્વપ્નો + પમ + મમું(લઁ), ત્યજન્ + ત્યર્થાન્

રજઃ(સ્)સત્ત્વતમોનિષ્ઠા, રજઃ(સ્)સત્ત્વતમોજુષઃ .

ઉપાસત ઇન્દ્રમુખ્યાન્, દેવાદીન્ ન તથૈવ મામ્ .. ૩૨..

રજઃ(સ્)સત્ત્વ + તમોનિષ્ઠા, રજઃ(સ્)સત્ત્વ + તમોજુષઃ

ઇષ્ટ્વેહ દેવતા યજ્ઞૈર્ - ગત્વા રં(મ્)સ્યામહે દિવિ .

તસ્યાન્ત ઇહ ભૂયાસ્મ, મહાશાલા મહાકુલાઃ .. ૩૩..

એવં(મ્) પુષ્પિતયા વાચા, વ્યાક્ષિપ્તમનસાં(ન્) નૃણામ્ .

માનિનાં(ઞ્) ચાતિસ્તબ્ધાનાં(મ્), મદ્વાર્તાપિ ન રોચતે .. ૩૪..

વ્યાક્ષિપ્ + તમનસાં(ન્),ચાતિસ્ + તબ્ધાનાં(મ્)

વેદા બ્રહ્માત્મવિષયાસ્ - ત્રિકાણ્ડવિષયા ઇમે .

પરોક્ષવાદા ઋષયઃ(ફ્), પરોક્ષં(મ્) મમ ચ પ્રિયમ્ .. ૩૫..

બ્રહ્માત્ + મવિષયાસ્

શબ્દબ્રહ્મ સુદુર્બોધં(મ્), પ્રાણેન્દ્રિયમનોમયમ્ .

અનન્તપારં(ઙ્) ગમ્ભીરં(ન્), દુર્વિગાહ્યં(મ્) સમુદ્રવત્ .. ૩૬..

પ્રાણેન્દ્રિય + મનો + મયમ્

મયોપબૃં(મ્)હિતં(મ્) ભૂમ્ના, બ્રહ્મણાનન્તશક્તિના .

ભૂતેષુ ઘોષરૂપેણ, બિસેષૂર્ણેવ લક્ષ્યતે .. ૩૭..

મયો + પબૃં(મ્) + હિતં(મ્), બ્રહ્મણા + નન્ત + શક્તિના

યથોર્ણનાભિર્હૃદયા-દૂર્ણામુદ્વમતે મુખાત્ .

આકાશાદ્ ઘોષવાન્ પ્રાણો, મનસા સ્પર્શરૂપિણા .. ૩૮..

યથોર્ + ણનાભિર્ + હૃદયા, દૂર્ણા + મુદ્ + વમતે

છન્દોમયોઽમૃતમયઃ(સ્), સહસ્રપદવીં(મ્) પ્રભુઃ .

ઓં(ઙ્)કારાદ્ વ્યં(ઞ્) જિતસ્પર્શસ્ - વરોષ્માન્તઃ(સ્)સ્થભૂષિતામ્ .. ૩૯..

છન્દોમયોઽ + મૃતમયઃ(સ્), વ્યં(ઞ્)જિતસ્ + પર્શસ્

વિચિત્રભાષાવિતતાં(ઞ્) છન્દોભિશ્ચતુરુત્તરૈઃ .

અનન્તપારાં(મ્) બૃહતીં(મ્), સૃજત્યાક્ષિપતે સ્વયમ્ .. ૪૦..

વિચિત્ર + ભાષા + વિતતાં(ઞ્) ,છન્દોભિશ્ + ચતુરુત્ + તરૈઃ, સૃજત્યા + ક્ષિપતે

ગાયત્ર્યુષ્ણિગનુષ્ટુપ્ ચ, બૃહતી પઙ્ક્તિરેવ ચ .

ત્રિષ્ટુબ્જગત્યતિચ્છન્દો, હ્યત્યષ્ટ્યતિજગદ્ વિરાટ્ .. ૪૧..

ગાયત્ર્યુષ્ + ણિગનુષ્ + ટુપ્ ,ત્રિષ્ટુબ્ + જગત્ + યતિચ્ + છન્દો, હ્યત્યષ્ + ટ્યતિ + જગદ્

કિં(વ્ઁ) વિધત્તે કિમાચષ્ટે, કિમનૂદ્ય વિકલ્પયેત્ .

ઇત્યસ્યા હૃદયં(લ્ઁ) લોકે, નાન્યો મદ્ વેદ કશ્ચન .. ૪૨..

માં(વ્ઁ) વિધત્તેઽભિધત્તે માં(વ્ઁ), વિકલ્પ્યાપોહ્યતે ત્વહમ્ .

એતાવાન્ સર્વવેદાર્થઃ(શ્), શબ્દ આસ્થાય માં(મ્) ભિદામ્ .

માયામાત્રમનૂદ્યાન્તે, પ્રતિષિધ્ય પ્રસીદતિ .. ૪૩..

વિકલ્પ્યા + પોહ્યતે, માયામાત્ર + મનૂ + દ્યાન્તે

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહં(મ્)સ્યાં(મ્) સં(મ્)હિતાયામેકાદશસ્કન્ધે એકવિં(મ્)શોડધ્યાયઃ .. ૨૧..

ૐ પૂર્ણમદઃ(ફ્) પૂર્ણમિદં(મ્) પૂર્ણાત્પૂર્ણમુદચ્યતે
પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે.
ૐ શાન્તિઃ(શ્) શાન્તિઃ(શ્) શાન્તિઃ